

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14598036>

Розвиток теоретичних та удосконалення практичних засад бюджетно-податкової політики регулювання трансфертного ціноутворення

Лисяк Любов Валентинівна

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Університет митної справи та фінансів, Україна, м. Дніпро, вул. Вернадського, 2/4, 49000, <https://orcid.org/0000-0003-2948-7089>, Scopus ID: 57194898232, Researcher ID: AAU-9029-2020

Лебідь Ганна Андріївна

аспірантка кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Університет митної справи та фінансів, Україна, Україна, м. Дніпро, вул. Вернадського, 2/4, 49000, <https://orcid.org/0009-0002-3412-3888>

Прийнято: 18.12.2024|Опубліковано: 29.12.2024

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних засад однієї з важливих складових бюджетної політики формування доходів державного централізованого фонду - бюджетно-податкової політики у сфері трансфертного ціноутворення. На основі аналізу доробок дослідників виділено основні характеристики трансфертного ціноутворення. Розвинуто теоретичні та методичні засади бюджетно-податкової політики фінансового регулювання трансфертного ціноутворення. Визначено сутність бюджетно-податкової політики регулювання трансфертного ціноутворення з позиції інституційного та

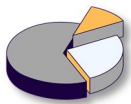
системного підходів, окреслено її функції і сукупність принципів, на яких вона має базуватися. Показано, що процес проєктування і реалізації бюджетно-податкової політики у сфері трансфертного ціноутворення здійснюється у системі реалізації загальних цілей і завдань бюджетної політики формування доходів держави. Встановлено, що інституційне забезпечення у системі регулювання трансфертного ціноутворення передбачає реалізацію логічного взаємозв'язку: “бюджетна політика > бюджетна політика у сфері доходів > бюджетно-податкова політика > бюджетно-податкова політика у сфері трансфертного ціноутворення”. Розроблено методичний підхід щодо практичної реалізації бюджетно-податкової політики шляхом оцінки її імпліцитних характеристик стосовно оподаткування фінансових результатів підприємств. У межах механізму стягнення податку на прибуток виявлено імпліцитну недосконалість бюджетно-податкової політики у сфері доходів в умовах нестабільності, викликаній війною. Зроблено висновок, що бюджетно-податкова політика потребує подальшого удосконалення з метою підвищення дієвості й ефективності, дотримання основних принципів проєктування/реалізації, зокрема і у сфері трансфертного ціноутворення.

Ключові слова: податок на прибуток, доходи бюджету, трансфертне ціноутворення, бюджетно-податкова політика, фінансове регулювання, принципи, інституційна складова забезпечення доходів бюджету, бюджетно-податковий контроль.

Development of theoretical and practical principles of budgetary and tax policy for transfer pricing regulation

Liubov Lysiak

D.Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2948-7089>, Scopus ID: 57194898232, ResearcherID: AAU-9029-2020

Hanna Lebid

Postgraduate student of the Department of Finance, Banking and Insurance, University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0002-3412-3888>

Abstract. The article explores the theoretical and practical principles of one of the key components of fiscal policy aimed at forming state centralized fund revenues - budgetary and tax policy in the field of transfer pricing. Based on an analysis of previous research, the main characteristics of transfer pricing are highlighted. Theoretical foundations of budgetary and tax policy for financial regulation of transfer pricing have been developed. The essence of budgetary and tax policy for transfer pricing regulation is defined from institutional and systemic perspectives, with its functions and the set of principles upon which it should be based outlined. It is demonstrated that the process of designing and implementing budgetary and tax policy in the field of transfer pricing is carried out within the framework of achieving the overarching goals and objectives of fiscal policy in state revenue formation. It is established that institutional support within the transfer pricing regulation system involves the implementation of the logical relationship: “fiscal policy > fiscal policy in the area of revenues > budgetary and tax policy > budgetary and tax policy in the area of transfer pricing.” A methodological approach has been developed for the practical implementation of budgetary and tax policy by evaluating its implicit characteristics concerning the taxation of corporate financial results. Within the profit tax collection mechanism, an implicit imperfection in budgetary and tax policy regarding revenues has been identified under conditions of instability caused by war. It is concluded that budgetary and tax policy requires further improvement to enhance its effectiveness and efficiency, ensuring compliance with the fundamental principles of design and implementation, particularly in the area of transfer pricing.

Keywords: income tax, budget revenues, transfer pricing, budgetary and tax policy, financial regulation, principles, institutional component of budget revenue assurance, budgetary and tax control.

Постановка проблеми. Економічною теорією та практикою світового розвитку доведено, що бюджетно-податкова політика як складова бюджетної політики, має особливо важливе значення для всебічного розвитку суспільства. Бюджетно-податкова політика безпосередньо впливає на формування бюджетів, відтак, за належного використання бюджетних коштів сприяє зростанню рівня і якості життя населення, активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в країні, тощо.

Застосування механізму трансфертного ціноутворення використовується бізнесом для оптимізації оподаткування і часто породжує таке явище, як ухилення/уникнення/заниження обсягів податку на прибуток, відтак - доходів бюджету, що є проблемою як в масштабах України, так і в глобальному вимірі. За оцінками ОЕСР, щорічні втрати бюджетів внаслідок зловживання трансфертними цінами (отже, недоотримання податку на прибуток) еквівалентні приблизно біля десяти відсоткам сукупного світового корпоративного податку. Відтак актуалізується поглиблене дослідження бюджетно-податкової політики у сфері трансфертного ціноутворення (далі – БПТрЦ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні засади бюджетно-податкової політики щодо її впливу на формування доходів бюджету за різних умов досліджуються у наукових працях М. Пасічного [6], І.Чугунова і В. Макогон [11], Ю. Радіонова [8], І. Чугунова, М. Пасічного й А. Нікітішина [12] та інших. Питанням наповнення дохідної частини бюджету з використанням інструментів БПТрЦ з метою запобігання ухиленням від оподаткування, удосконалення податкового контролю присвячені праці П. Дзюби [2], Н. Фролової [12], М. Кужелева і І. Сиволапа [5], І. Корінь [3], Л.Сідельникової і О. Посадневої [9], С.Король, Г.Уманціва і І.Шушакової [4] та інших. Дослідження науковців останніх років присвячені регулюванню процесу формування доходів бюджету в умовах нестабільності. Зокрема, І.Чугунов, М.Пасічний та А.Нікітшин обґрунтували пріоритети розвитку системи формування бюджетних доходів за умов воєнного стану [12]. І.Чугунов, В.Макогон досліджують бюджетну політику в умовах невизначеності,

спричиненою війною [11]. І.Чугунов, В.Макогон, М.Титарчук та Т.Крикун окреслили проблеми та особливості формування дохідної частини бюджету України у перший рік широкомасштабної війни [15]. Ю. Радіонов доводить необхідність адаптації напрямів бюджетно-податкової політики щодо забезпечення обороноздатності держави й стабільного функціонування її інституцій [8]. Л.П. Сідельникова та О.М. Посаднева досліджують девіантну поведінку платників податків, наголошують, що в період війни контрольні заходи щодо формування бюджету з використанням механізмів трансфертного ціноутворення мають не послаблюватися, а підсилюватися [9]. А.Фатас та Л.Г. Саммерс аналізують фіскальну політику під час глобальної кризи [17]. Зарубіжні дослідники обґрунтовують, що центральне місце у повоєнному відновленні економік має належати саме мобілізації податкових надходжень [18].

Водночас теоретичні, методичні та практичні аспекти бюджетно-податкової політики щодо регулювання трансфертного ціноутворення на сьогодні розкриті фрагментарно, тому потребує подальших розвідок дослідження її сутності, мети, завдань, принципів формування, напрямів удосконалення у системі бюджетно-податкової політики формування доходів бюджету з метою запобігання втратам бюджетних коштів в умовах нестабільності, зокрема спричиненими умовами війни. Серед невирішених раніше питань з окресленої проблематики ключовим на сьогодні є розробка методичного підходу до аналізу імпліцитних характеристик податкової політики України стосовно оподаткування фінансових результатів підприємств.

Мета статті – розвиток теоретичних, розробка методичних та удосконалення практичних засад бюджетно-податкової політики регулювання трансфертного ціноутворення в умовах нестабільності як складової бюджетно-податкової політики у сфері доходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетна політика посідає провідне місце в системі державної фінансової політики та її важливої складової - бюджетної політики у сфері доходів, адже відіграє важливу роль у процесі

мобілізації бюджетних коштів. Бюджетна політика, як невід’ємна складова державної фінансової політики, вагомий інструмент у системі державного регулювання соціально-економічних процесів системно поєднує взаємопов’язані складові (рис.1).

Доходи бюджету є основою фінансування функцій, завдань, реалізації повноважень органів влади для задоволення/вирішення суспільно-необхідних потреб/завдань. У процесі проектування/реалізації бюджетно-податкової політики для акумуляції бюджетних коштів підвищеної уваги потребують заходи щодо ефективного використання дієвих механізмів за різними сферами прикладання зусиль її фінансово-економічного інструментарію, що стосується і сфери трансфертного ціноутворення.

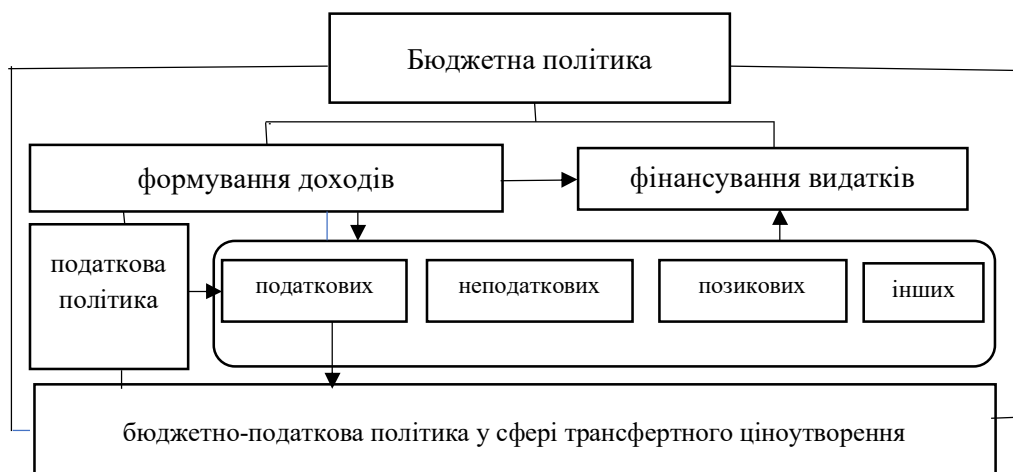

Рис.1. БПТрЦ як складова бюджетної політики
(складено авторами)

У структурі доходів бюджету більшості держав, економіка яких розвивається на ринкових принципах і з врахуванням/узгодженням інтересів кожного члена суспільства, домінуючими є податкові доходи. Безпосередньо впливає на обсяги доходів державного та місцевих бюджетів реалізація ефективної податкової політики. У свою чергу, обсяг та структуру бюджетних видатків належить враховувати в процесі вдосконалення оподаткування, здійснення бюджетного планування. Враховуючи значні потреби України у фінансуванні сектора оборони й безпеки в умовах широкомасштабної війни,

катастрофічне зростання дефіциту бюджету, розмір якого перевищує планові значення, важливим є задіяння всіх можливих податкових джерел формування бюджетних коштів, відтак – як потенціалу непрямих [20], так і прямих податків [21].

Серед прямих податків потенційно вагомим, одним із бюджетоутворюючих є податок на прибуток. У системі податкових джерел частка податку на прибуток залежить від багатьох факторів впливу, а коливання абсолютного розміру в сторону зростання чи зниження суттєво впливають на величину дохідної частини бюджету. Одним із вагомих механізмів, що впливає на розмір податку на прибуток багатонаціональних (транснаціональних) компаній великих платників податків є трансфертне ціноутворення. Загалом трансфертне ціноутворення надає можливість перерозподіляти ресурси, оптимізувати оподаткування, впливає на розподіл доходів/прибутків, виникнення/посилення ризиків несплати/заниження/ухилення від сплати податків, відтак значною мірою потенційно здатне знижувати доходи бюджету. У зв'язку з цим фінансове регулювання процесу встановлення/формування та використання трансфертних цін є об'єктом підвищеної уваги у всьому світі, а за останнє більш як десятиліття - і в Україні.

Аналіз свідчить, що у переважній більшості наукових досліджень трансфертне ціноутворення розглядається як процес з точки зору оподаткування операцій ТНК, структурні підрозділи яких знаходяться в різних країнах (юрисдикціях). Такої позиції притримуються Т.В.Бутенко і Л.М.Круковська [1], П.Дзюба [2], С.Я.Король, Г.В.Уманців та І.К. Шушакова [4]. С.П. Джост, М. Пфаффермей та Г. Віннер розглядають трансфертне ціноутворення як ризик дотримання податкового законодавства [18]. Фахівці ОЕСД визначають трансфертне ціноутворення як процес встановлення ціни, за якою компанія передає товари, послуги або нематеріальні активи [19, с.13.].

М.О.Кужелєв та І.М.Сиволап відзначають важливу роль трансфертного ціноутворення як методу перерозподілу ресурсів і оптимізації оподаткування, адже воно суттєво впливає на розподіл доходів/прибутків, диверсифікацію

ризиків і у підсумку - на фінансово-економічну безпеку та якість життя [5]. На законодавчому рівні трансфертне ціноутворення визначається, як певна система, за допомогою якої можливо встановити справедливую вартість товарів і послуг або ж вартість інших об'єктів (що ідентифікуються як об'єкти контрольованих операцій) [7].

Таким чином, аналіз розглянутих підходів до сутності трансфертного ціноутворення дозволяє визначити певні особливості, що дозволяють розуміти його як: метод (перерозподілу ресурсів, оптимізації податку на прибуток, диверсифікації ризиків), ризик (дотримання податкового законодавства, зниження прибутку), процес (встановлення ціни, впливу на показники (фінансові) діяльності компанії), інструмент (переміщення податкових баз між країнами та перерозподіл прибутків між пов'язаними компаніями).

Слід зазначити, що підставою застосування трансфертного ціноутворення є статус пов'язаної особи. Механізм трансфертного ціноутворення дозволяє здійснювати перерозподіл фінансових ресурсів в процесі здійснення контрольованих операцій суб'єктами експортно-імпортних відносин/операцій. Процес створення доданої вартості, що розповсюджується/розподіляється між пов'язаними суб'єктами цих відносин/операцій для недобросовісних платників податків є інструментом розмивання бази оподаткування податком на прибуток між різними юрисдикціями, її навмисного зменшення.

БППТрЦ має цілеспрямований характер та взаємоузгоджує конкретні заходи регулювання у досягненні цілей збільшення дохідної частини бюджету. Метою цієї політики є забезпечення вчасного, повного (відповідно до чинного законодавства) надходження податку на прибуток до бюджету, що у підсумку реалізує одну із стратегічних цілей бюджетно-податкової політики – активізації інвестиційно-інноваційної діяльності завдяки скороченню обсягів виведення капіталу за кордон, що у свою чергу потребує вирішення завдання створення сприятливого фіскального простору для ефективного інвестування в межах національної економіки.

Зростання фінансової нестабільності та наростання хаосу у відкритих динамічних системах в умовах війни зумовлює потребу у високій волатильності бюджетно-податкової політики. Слід враховувати, що наслідки бюджетно-податкового регулювання є доволі інерційними (порівняно з монетарним), внаслідок внутрішньо притаманної особливості бюджетно-податкової політики, тому вплив економічної нестабільності на її реалізацію посилюється в умовах експансійних, рецесійних та кризових процесів [16]. За цих умов важливо дотримуватися встановлених правил бюджетно-податкової політики.

Інституційний підхід дозволяє розглядати БППТрЦ як сукупність суспільно-необхідних відносин між суб'єктами економіки відповідно до встановлених у національній економіці інституційних норм, правил, традицій тощо та механізмів примусу до їх виконання для формування бюджету держави. Важливим елементом інституційного забезпечення бюджетно-податкової політики є настанови ОЕСР та ЄС, міжнародні правила, рекомендації, стандарти щодо трансфертного ціноутворення та національне законодавство. Важливим аспектом реалізації бюджетно-податкової політики є урахування трансакційних витрат, тобто витрат, пов'язаних із адмініструванням та справами податків. Тому принцип економічності має бути врахований в процесі розробки та реалізації політики. З метою підвищення обґрунтованості прийнятих управлінських рішень слід комплексно оцінювати наслідки проведених заходів бюджетно-податкової політики у сфері трансфертного ціноутворення, варіантів, сценаріїв можливого розвитку бюджетно-податкових відносин та досягнення стратегічних цілей і завдань. Вплив переважно негативних факторів екзогенного і ендогенного характеру, що породжують високі фінансові ризики у процесі формування доходів бюджету, потребує розробки варіантів їх можливого настання і врахування при бюджетно-податковому прогнозуванні і плануванні. Враховуючи інституційні перетворення, з метою проведення ефективної бюджетно-податкової політики потрібен підхід, що інтегрує тенденції та особливості соціально-економічного розвитку країни.

Таким чином, інституційне забезпечення реалізації БППТрЦ у системі фінансового регулювання має реалізувати логічний взаємозв'язок: "бюджетна політика > бюджетна політика у сфері доходів > бюджетно-податкова політика > бюджетно-податкова політика у сфері трансфертного ціноутворення".

Бюджетно-податкова політика проявляється у межах ряду функцій, які вона виконує. До основних відносимо такі: фіскальну (формування дохідної частини бюджету), регуляторну (підтримка/обмеження ділової активності, певних виробництв, видів діяльності, тощо), відтворювально-стимулюючу (через систему відрахувань, пільг, преференцій), контролюючу (моніторинг своєчасності, повноти надходжень до бюджету, перешкоджання ухиленню від сплати податків), стабілізуючу (формування стабільних, заснованих на довірі відносинах в координатах держава - платники податків), інформаційну (своєчасний/оперативний обмін фінансовою інформацією на міждержавному рівні щодо руху фінансових потоків та сплати податків).

Проблематика розвитку теоретичних засад бюджетно-податкової політики охоплює питання принципів її побудови й реалізації з урахуванням стратегічного пріоритету безпеки, стійкості бюджетної та податкової систем. Так, бюджетно-податкова політика має ґрунтуватися на принципах законності, об'єктивності, прогнозованості (передбачає визначення вірогідних прогнозних показників доходів бюджету на перспективу) у контексті формування доходів бюджету. О. Бланчард і Дж. Пісані-Феррі вважають, що бюджетно-податкова політика має бути доволі гнучкою, а відповідні заходи – легко коригуватись згідно з поставленими суспільними завданнями [14]. В умовах високої фінансової нестабільності бюджетно-податкова політика має ґрунтуватися також на принципі адаптивності, тобто змінюватися під дією суттєвих ендегенних і екзогенних факторів у процесі досягнення стратегічних цілей розвитку суспільства. Результатом реалізації цього принципу, як правило, є зміни формальної складової інституційного середовища. Умови нестабільності підсилюють значущість дотримання адаптивного принципу реалізації БППТрЦ.

Х. Дебрюн та Л. Джонунг доводять, що важливо і водночас складно гармонійно поєднувати такі важливі принципи збалансованої фінансової політики: простоту, гнучкість та обов'язковість. Важливо не лише визначати конкретні результативні показники фінансової політики, які мають бути досягнені на заданому часовому діапазоні, а й слід проводити конструктивний діалог з суспільством стосовно проваджуваної фінансової політики задля ширшої підтримки та посилення впливу на парламент та державні фінансові органи для досягнення поставлених завдань і виконання запланованих фінансових індикаторів [16].

Важливим аспектом є інформатизація фінансового простору шляхом підвищення її інформативності, своєчасності, доступності, достовірності, зручності використання, що посилює якість взаємодії платників податків та фінансових органів, ефективність громадського контролю та моніторингу виконання дохідної частини бюджету. Для посилення результативності регуляторних заходів БПТрЦ інформаційне та інституційне забезпечення фінансового простору слід розглядати з позицій діалектичної єдності.

У процесі проектування і реалізації бюджетно-податкової політики у практичній площині важливо всебічно враховувати фактори та умови, які зумовлюють вироблення/проектування бюджетно-податкової політики, її розвиток і реалізацію. Однак фактична реалізація податкової політики містить у собі суттєві недосконалості, пов'язані із сукупністю зовнішніх та внутрішніх факторів та особливостями податкового механізму. До переліку найбільш суттєвих зовнішніх факторів на сьогодні належать деструктивний вплив війни та втрата конкурентних позицій виробників України на світовому ринку. Змінюючи фінансові результати підприємств реального сектору економіки, зовнішні фактори визначають втрату фінансової достатності податкової політики.

Сукупність внутрішніх факторів, які визначають ефективність та послідовність бюджетно-податкової політики є також досить широкою, вона включає в себе особливості реалізації монетарної політики, регулювання та саморегулювання розвитку економіки, посилення фінансових запитів через

необхідність додаткового фінансування системи безпеки, підтримання економічної рівноваги, забезпечення соціальних гарантій тощо. Слід зважати й на те, що вплив зовнішніх та внутрішніх факторів призводить до структурних змін в економіці, її структура адаптується до існування системних ризиків та загроз, втрачаючи при цьому такі властивості системи, як відновлення втраченої рівноваги, опір зовнішнім негативним факторам.

Механізм реалізації бюджетно-податкової політики містить значну кількість зв'язків, які не проявляючись в періоди економічного зростання, у часи економічного занепаду та при впливі системних ризиків і загроз, визначають зростання імовірності деструкції всієї податкової системи. В межах національної економіки виникають збурення, які не проявляючись до певного часу, водночас містять у собі корені/витоки хаосу. Експліцитно, недосконалості реалізації податкової політики проявляються перш за все, через фіскальну недостатність. Імпліцитно – через порушення інших принципів її реалізації. Водночас достатньо важко оцінити кількісно навіть експліцитні порушення реалізації податкової політики, насамперед через втрату функціональності зв'язку між економічним розвитком та фіскальною ефективністю. Кількісна оцінка імпліцитних збурень у податковій системі держави не проводилась взагалі, зважаючи на теоретичні труднощі побудови відповідного методичного забезпечення.

Представляючи методичний підхід до аналізу імпліцитних характеристик податкової політики України, зазначимо, що він ґрунтується на наступних принципах:

- динамічності – всі характеристики реалізації податкової політики змінюються у часі таким чином, що враховують одночасно всі процеси у податковій системі. Оцінка рівня неузгодженості динаміки показників функціонування податкової системи свідчитиме про існування імпліцитних недосконалостей податкової політики;

- континуальності – всі характеристики податкової системи змінюються безперервно. Тут формуються два умовиводи: будь-яка оцінка показників реалізації податкової політики завжди міститиме в собі похибку несвоєчасності;

за умови підтримання сталості функціональних зв'язків між податковими показниками та показниками стану національної економіки можна зробити висновок, що податкова політика забезпечує рівноважне відтворення національної економіки;

– функціональності – оцінка імпліцитних недосконалостей податкової політики повинна ґрунтуватися на оцінці повноти виконання податками свої основних функцій (фіскальної, розподільчої та регулюючої);

– часткової невизначеності – в цілому динаміка податкових показників є закономірною, однак містить певну кількість «білого шуму», існування якого визначається похибкою несвоєчасності та випадковими змінами в економіці. Рівень невизначеності податкових показників є величиною стабільною за умови сталості економічної системи, її самореферентності та гомеостазу. Рівень невизначеності податкових показників напряду залежить від існування недосконалостей у реалізації податкової політики і зростатиме у міру відходу від стану рівноважного самовідтворення економічної системи.

Методичний підхід до аналізу імпліцитних характеристик бюджетно-податкової політики України стосовно оподаткування фінансових результатів підприємств містить наступні три етапи:

1. Оцінка прихованих часових ефектів, що включає в себе перевірку гіпотези щодо зміщення періоду сплати податків порівняно із періодом нарахування податкових зобов'язань та оцінку кількості хаосу при виникненні таких зміщень.

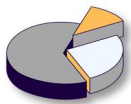
2. Оцінка сталості формування фінансових результатів при розподілі ВВП, в тому числі за рахунок формування обсягу сплати податків та перерозподілу ВВП через бюджет країни. Оцінка сталості перерозподільних процесів поєднується із визначенням кількості хаосу у розподільних процесах.

3. Оцінка прямого та зворотного впливу стягнення податків та економічного розвитку із підтвердженням функціональної залежності між ними, що стане підставою для оцінки повноти виконання регуляторної функції

податків. На даному етапі також передбачається визначення кількості хаосу під час виконання податками регуляторної функції.

При здійсненні розрахунків використовувались дані щодо значення фінансового результату до оподаткування суб'єктів господарювання (сальдо), фінансового результату до оподаткування прибуткових суб'єктів господарювання, фінансового результату до оподаткування збиткових підприємств, чистого прибутку підприємств, суми надходжень у Зведений бюджет України від справляння податку на прибуток за період 2011-2023 рр. (щорічні дані). Розрахунки парної кореляції виконано без часового зміщення, із часовим зміщенням 0,25, 0,5, 0,75 періоди таким чином, щоб відповідати авансовому характеру сплати податку на прибуток. Було виконано згладжування річних даних фінансового результату до оподаткування суб'єктів господарювання (сальдо), фінансового результату до оподаткування прибуткових суб'єктів господарювання, фінансового результату до оподаткування збиткових підприємств на 25 %, 50 %, 75 % даних наступного року, при цьому згладжування обсягу стягненого податку на прибуток та чистого прибутку не проводилось. Без врахування часових ефектів обсяг стягненого податку на прибуток відповідав обсягу фінансового результату прибуткових підприємств, величина чистого прибутку корелювала одночасно із сальдо фінансового результату до оподаткування, фінансовим результатом до оподаткування прибуткових підприємств, фінансовим результатом до оподаткування збиткових підприємств. Часове зміщення 0,25 періоди (авансова сплата податку на прибуток за квартал до фактичного виникнення податкових зобов'язань) підтвердила виникнення слабкого зв'язку між фінансовим результатом збиткових підприємств та обсягом сплачуваного податку на прибуток та одночасне послаблення зв'язку між фінансовим результатом прибуткових підприємств та обсягом сплачуваного податку на прибуток. Це засвідчує, що авансовий характер сплати податку на прибуток перекладає частину податкового навантаження із його сплати на збиткові підприємства. Внаслідок цього послаблюється логіка оподаткування прибутку підприємств при

часовому зміщенні 0,5 періоду. Послаблюються всі кореляційні зв'язки між фінансовими результатами до оподаткування, чистим прибутком та обсягом стягненого податку на прибуток. Часткове відновлення цих зв'язків спостерігається при зміщенні на 0,75 періоди. Оцінка кількості хаосу у процесах оподаткування прибутку підприємств здійснювалась за допомогою показника інформаційної ентропії:

$$H = - \sum_{i=1}^n P_i \cdot \log_2 P_i,$$

де H – ентропія податкового навантаження;

P_i – імовірність виникнення відхилення від очікуваного значення податкового навантаження.

Під податковим навантаженням у даному випадку розуміємо відношення обсягу сплати податку на прибуток до фінансового результату до оподаткування. Для розрахунків використано фінансові результати до оподаткування (сальдо) та фінансовий результат до оподаткування прибуткових підприємств без часового зміщення, із часовим зміщенням 0,25, 0,5, 0,75 періоди. Фінансовий результат до оподаткування збиткових підприємств не використовувався, оскільки між ним та обсягом сплачуваного податку на прибуток середнього та сильного зв'язку не виявлено. Результати розрахунків розміщено в табл. 1.

Таблиця 1.

Часові ефекти кількості хаосу при стягненні податку на прибуток для підприємств України

Часове зміщення	Рівень ентропії	
	Податкове навантаження на фінансовий результат до оподаткування (сальдо)	Податкове навантаження на фінансовий результат прибуткових підприємств
0	6,382	0,048
0,25	6,089	0,158
0,5	2,001	0,205
0,75	3,670	0,529

Потенційні результати застосування методичного підходу до аналізу імпліцитних характеристик податкової політики України передбачались наступними:

– існування часового зміщення періоду сплати податків порівняно із періодом виникнення податкових зобов'язань підтвердить авансовий характер податкових платежів, що відповідатиме імпліцитному порушенню принципу нейтральності податкової політики;

– зміни структури розподільних процесів підтвердять, що існуючий податковий механізм не забезпечує стабільності виконання розподільної функції податків;

– підтвердження прямого/ зворотного функціонального зв'язку між показниками обсягу стягнення податків та показниками економічного розвитку стане підтвердженням повноти чи неповноти виконання регуляторної функції та лагу дії при її реалізації;

– результати оцінки кількості хаосу дадуть змогу визначити джерела невизначеності при реалізації податкової політики: внаслідок авансової сплати податків; внаслідок трансформації розподілу ВВП при сплаті податків; внаслідок змін прямої/ зворотної функціональної залежності обсягу сплачуваних податків та економічного розвитку.

Однак, отримані фактичні результати запропонованого методичного підходу до аналізу імпліцитних характеристик податкової політики України свідчать, що у межах механізму стягнення податку на прибуток виявлено імпліцитну недосконалість, пов'язану з авансовим характером стягнення податку на прибуток (з основним податковим періодом у квартал), який призводить до часткового перекладання податкового навантаження із прибуткових підприємств на збиткові, що порушує логіку формування чистого прибутку підприємств та значно погіршує фінансовий стан збиткових підприємств.

Важливу роль у забезпеченні збалансування публічних фінансів, дотримання норм бюджетно-податкового законодавства, загалом досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку суспільства відповідно до інституційного підходу відіграє врахування в процесі формування і реалізації

бюджетно-податкової політики розвитку інституту бюджетно-податкового контролю.

Загалом бюджетна політика у сфері доходів вимагає обґрунтування методів фіскального регулювання, що узгоджували б реалізацію інтересів усіх суб'єктів бюджетно-податкових відносин. Крім того, БППТрЦ в сучасних умовах має ознаки переорієнтації із стимулюючої до компенсаторної, що характеризується відновленням бюджетно-податкового контролю.

Висновок. Таким чином, розвиток теоретичних засад БППТрЦ передбачає дотримання її цільових орієнтирів, функцій, принципів проектування та реалізацію заходів механізму фінансового (бюджетно-податкового) регулювання доходів бюджету за дії різних факторів та умов, поглиблення фінансової глобалізації, економічних трансформацій та розробляються для усунення проблем з втратою доходів бюджету внаслідок зниження податкової бази прямого оподаткування, ухилення від сплати податку на прибуток, отже – для активізації інвестиційних процесів ендogenous зростання.

Вдосконалення інструментарію БППТрЦ в Україні для вирішення пріоритетних цілей суспільного розвитку необхідно здійснювати з урахуванням сформованого інституційного середовища, його змін під дією системи факторів та умов, що впливають на стан публічних фінансів, дотриманням вимог фінансово-податкової стійкості у межах боргової безпеки державного бюджету та інформатизації бюджетно-податкового простору.

Важливо проводити безпосередні заходи бюджетно-податкової політики у аспекті вдосконалення методик акумулювання фінансових ресурсів до бюджету. Поряд з розвитком бюджетно-податкового планування, обґрунтуванням пріоритетів видаткової частини бюджету, оптимізації виробництва суспільних благ, підвищенням ефективності управління дефіцитом і боргом задля перманентного забезпечення стійкості публічних фінансів це становить комплексну наукову проблематику. Вирішення її потребує неперервного розвитку/вдосконалення теоретико-методологічних, методичних та практичних

засад бюджетної політики та її складових за сферами прикладання зусиль, зокрема, БППТрЦ.

Авторами запропоновано методичний підхід до аналізу імпліцитних характеристик податкової політики України стосовно оподаткування фінансових результатів підприємств, що дало змогу розрахувати рівень невизначеності обсягу податкових надходжень із податку на прибуток, отже - враховувати її при плануванні податкових надходжень до бюджету та реалізації БППТрЦ. Результати аналізу імпліцитних характеристик податкової політики України у межах механізму стягнення податку на прибуток свідчать, що її імпліцитна недосконалість полягає в авансовому характері стягнення податку (з податковим періодом квартал), що у свою чергу призводить до часткового перекладання податкового навантаження із прибуткових підприємств на збиткові і відтак - порушує логіку формування чистого прибутку підприємств та значно погіршує фінансовий стан збиткових підприємств.

Вдосконалення інструментарію БППТрЦ в Україні для вирішення пріоритетних цілей суспільного розвитку необхідно здійснювати з урахуванням сформованого інституційного середовища, його потенційних змін під дією системи факторів та умов, що впливають на стан публічних фінансів, дотриманням вимог фінансово-податкової стійкості у межах боргової безпеки державного бюджету та інформатизації бюджетно-податкового простору. Своєчасне вирішення цих та інших питань сприятиме зміцненню обороноздатності держави, досягненню соціальних цілей, реалізації бюджетних програм, певним чином пом'якшить боргові проблеми.

Список використаних джерел

1. Бутенко Т.В., Круковська Л.М. Трансфертне ціноутворення в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 15. С. 43–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_15_12

2. Дзюба П.В. Трансфертне ціноутворення: економічний зміст і специфіка. *Економіка України*. 2006. № 1. С. 14–22.
3. Корінь І.С. Сучасний стан податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні під час воєнного стану. *Молодий вчений*. 2022. № 7 (107). С.96-100.
4. Король С., Уманців Г., Шушакова І. Контрольовані операції з нематеріальними активами у контексті плану дій BEPS. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2021. №1. С. 101–118.
5. Кужелєв М. О., Сиволап І. М. Основні етапи нормативного регулювання здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні. *Бізнес Інформ*. 2021. №4. С. 196–204.
6. Пасічний М. Фіскальні домінанти фінансування військових потреб . *Scientia fructuosa*. 2024. № 2. С. 20-37.
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 18.11.2024).
8. Радіонов Ю. Управління фінансовими ресурсами держави в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2024. №1(734). С. 20–43. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.020>
9. Сідельникова Л.П., Посаднєва О. М. Орієнтири прийняття рішень про ухилення від оподаткування у трансфертному ціноутворенні. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 4(87). С.287-292.
10. Фролова Н.Б. Окремі аспекти оподаткування прибутку підприємств в рамках проекту BEPS. *Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (14 червня 2023 р., м. Хмельницький – м. Херсон). Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2023. С. 87-90.
- 11.Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia Fructuosa*. 2023. № 4. С. 19–31.

12. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia Fructuosa*. 2022. №5. С.124-137.
13. Afonso A., Carvalho F. Time-varying cyclicity of fiscal policy: The case of the Euro area. *The North American Journal of Economics and Finance*. 2022. Vol. 62. 101778.
14. Blanchard O., Pisani-Ferry J. Fiscal support and monetary vigilance: economic policy implications of the Russia-Ukraine war for the European Union. Policy Contribution 06/2022. Bruegel. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/270497/1/1810083990.pdf>.
15. Chugunov I., Makogon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023. №12(1). Pp. 1-11.
16. Debrun, X., Jonung, L. Under threat: Rules-based fiscal policy and how to preserve it. 2019. *European Journal of Political Economy*, (57), 142-157
17. Fatás A., Summers L. H. Hysteresis and fiscal policy during the Global Crisis / VOX, CEPR's. Policy Portal, 12 October 2016. URL: <https://voxeu.org/article/hysteresis-and-fiscal-policy-during-global-crisis>
18. Jost S. P., Pfaffermayr M., Winner H. Transfer pricing as a tax compliance risk. *Accounting and Business Research*. 2014. Vol. 44. Iss. 3. P. 260–279.
19. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations. OECD Publishing. 2010. 243 p.
20. Lysiak L., Hrabchuk O., Kachula S., Shchyryi H. Research of dynamics and forecasting the budget incomes from excise taxation: the Ukraine experience. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2022. Vol. 3 (44). P. 51-62.
21. Lysiak L., Tereshchenko T., Kachula S., Grabchuk O., Lebid H. Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. *Economic Affairs*. 2024. Vol. 69(01). P. 609-618.